Aan: Gemeenteraad van Waterland

Van: Onderhandelaars WaterlandNatuurlijk, 25 april 2022

Betreft: Collegevorming

Agendering: Hierbij het verzoek voor agendering in de vergadering van 28 april 2022, in het belang van de voortvarende vorming van een nieuw college

Voorts: Bijlage met voorstel voor een bestuursakkoord 2022-2026

Naar een nieuw college voor Waterland: tussenstand en vooruitblik met voorstel

0. Verantwoording

Dit is een tussentijdse politieke verantwoording van de onderhandelaars van WaterlandNatuurlijk (WN). We namen na de verkiezingen als grootste partij het initiatief om tot een college van burgemeester en wethouders (B &W) te komen en vinden het passend de raad te informeren over de gang van zaken tot nu toe, met de motivering van onderweg gemaakte keuzes, onze bevindingen en ons voorstel voor het vervolg. De pretentie van volledigheid ontbreekt hierna; wel leggen we neer wat we nu als “een eerlijk verhaal” zien en wijzen we een weg voorwaarts.

1. Tot nu toe

Na een plezierig “rondje fracties” met elk van de andere partijen afzonderlijk op 22, 23 en 24 maart 2022 – waarover veel te vertellen zou zijn, maar wat nu te ver zou voeren – was onze bevinding, dat we met de fracties van PvdA en VVD tot een akkoord wilden proberen te komen. Dat zou hebben geleid tot een coalitie met 9 van de 17 raadszetels.

Met het kleinst mogelijke aantal zetels voor een meerderheid in de raad zouden de oppositiepartijen duidelijker en meer gegarandeerd in de gelegenheid zijn geweest effectief bij te dragen, zeker als ook zou zijn overgegaan tot het schrappen van geregeld coalitieoverleg. De kerngedachte hierbij was: balans in de raad.

De PvdA lag voor de hand wegens verwantschap van verkiezingsprogramma’s bij vooral de onderwerpen sociaal domein en wonen én hun duidelijke wethouderskandidaat; de VVD lag voor de hand als natuurlijke bondgenoot uit onze 8-jarige oppositieperiode (iets wat ook tussen CDA, GL en SP speelde bij de coalitievorming in 2014). Bij de VVD speelden ook de programmapunten van het terugbrengen van de milieustraat in de gemeente en de kritiek op windturbines. De insteek bevatte vanaf het begin twee punten: het maken van programmatische afspraken en het verbeteren van raadcultuur en bestuur.

Al snel bleek dat de PvdA aarzeling had tegenover een “blok” van WN en VVD. De tussenconclusie was D66 erbij uit te nodigen, hoewel die partij aanvankelijk “voorsorteerde” op een oppositierol. Daarmee werd het streven naar balans voortgezet, al ging het nu meer om balans in het college dan om balans in de raad.

Verder over het werkproces: er werd voor de PvdA ruimte gemaakt voor een onderhandelings-delegatie van drie mensen in plaats van twee, D66 kon werken met een “wisselspeler”, de agenda kreeg vorm door een eerste opsomming na beraad in de groep, verder gespecificeerd door de PvdA. De optie van externe verslaglegging werd genoemd, maar niet overgenomen nu aanwezigen bereid waren daarvoor zelf te zorgen, de groep toch al vrij groot was en bureaucratisering onwenselijk leek.

Ook de optie van een externe voorzitter kwam op tafel, maar werd niet opgepakt vanuit de beleving dat de noodzaak daarvoor gênant zou zijn in een gemeente als Waterland met mensen die elkaar meest meerjarig kennen. Bovendien, als er nu met vier wethouderskandidaten aan tafel al geen goed gesprek mogelijk was, hoe zou dat dan de komende vier jaar moeten? Het proces was stroef. Onderweg bleek wel veel bereidheid van griffie en ambtelijke organisatie om mee te werken, wat antwoord op enkele vragen bracht en een gewaardeerd optreden van de gemeentesecretaris op 2e Paasdag.

Betekenisvol voor het verloop was toch ook de behoefte van de PvdA om ten behoeve van de achterban vrij veel vast te leggen in een coalitieakkoord. Teksten voor een daadwerkelijk akkoord op hoofdlijnen kwamen toen in ontwikkeling naar aanleiding van gedoe over de verslaglegging en in het verkeer tussen VVD, WN en D66. Een geheel concept coalitie akkoord kwam niet meer op tafel.

Bij elk bespreekpunt werden drie opties onder ogen gezien:

- het onderwerp vastleggen in een coalitieakkoord (liefst zo min mogelijk, ten gunste van vernieuwing);
- in het coalitieakkoord bij het nieuwe college de opdracht neerleggen om over het onderwerp met opties te komen (de raad richting laten geven);
- het onderwerp in het geheel niet noemen (en daarmee mogelijk initiatief in de raad laten).

Zonder dat er reeds bondige teksten werden besproken, zag het ernaar uit, dat over het thema wonen/ruimtelijke ordening overeenstemming mogelijk zou worden, evenals over het sociale domein, de sporthal en over een aantal “overige punten” waaronder regionale samenwerking. Althans, in de perceptie van de onderhandelaars van WN.

2. Vastlopen

Op 22 april kwam in de vijfde bijeenkomst met meer klem – na enig voorspel op beide punten – een tweetal grote issues in bespreking. WN en VVD waren het op deze punten eens, naar al bekend was: windturbines nee en milieustraat ja.

De stand van zaken was, dat WN zich bereid had getoond windturbines op minimaal 4 km uit de Markermeer-kust te accepteren als optie in het zoeken naar ruimte, iets wat door D66 nader werd onderzocht en als niet uitvoerbaar afgewezen. WN was bereid om de terugkomst van de milieustraat in de gemeente na aanpassing van het daarvoor nodige bestemmingsplan onderhevig te maken aan een referendum. Dat werd door D66 en PvdA herkend als “zoekgedrag”: serieus pogen om tot compromissen te komen. Dat gold ook voor de genoemde “windturbine-optie”.

Na een schorsing in verband met de referendumoptie kwamen D66 en PvdA terug in de vergadering. Zij deden bij monde van D66 de mededeling, dat de gesprekken zouden worden gestaakt wegens het vermoeden een dergelijk referendum toch te zullen verliezen, onvoldoende kans op overeenstemming en onvoldoende goede chemie om in de komende vier jaar goed programmatisch samen te werken.

In de ogen van WN was het nu ook niet zinvol meer om met alleen D66 verder te praten; daar was bij die partij ook geen draagvlak voor gebleken.

3. Sindsdien

WN bracht over de gang van zaken een kort persbericht uit. Zo ook D66 en PvdA. Daarin bleek waardering voor de inzet om daadwerkelijk iets te doen aan de bestuurscultuur in Waterland. Gelet op de programmatische kant lag het voor de hand om nu het CDA aan tafel te nodigen. Die partij wees dat af, in het licht van een eerder genoemde overweging: dat het niet voor de hand zou liggen als WN samen te gaan werken met “twee verliezers”, VVD en CDA. Daar voegde de spreker aan toe, dat de

opstelling van de VVD te onplezierig zou zijn geweest in de afgelopen jaren. Iets wat WN in de oren klonk als “oude politiek”.

Aldus resteerde de optie om met GroenLinks (GL) verder te spreken. Deze partij had zich daartoe in een eerder stadium duidelijk bereid verklaard: “laten we als twee winnaars van de verkiezingen een rompakkoord maken en daar een derde partij bij zoeken”. Daarvan hebben we toch af gezien om drie redenen: de programmatische verschillen zijn aanzienlijk, de natuurlijke verbinding met de VVD zou daarmee erg onder druk komen én de kritische opstelling van WN in de oppositie heeft de afgelopen jaren toch wel sterk de GL-bijdrage in het college betroffen. Doorslaggevend in het denkproces op dit punt was echter het voorstel waar we nu toe komen. Dat maakt voor ook GL ruimte om bij te dragen aan “nieuwe politiek” in Waterland.

4. Observaties

Van verschillende kanten is de suggestie gedaan om bij het tot stand brengen van een akkoord en coalitie een externe formateur binnen te halen. WN wijst dat van de hand, omdat de programmatische gesprekken dan een-op-een zullen leiden tot voortzetting van de coalitie 2018-2022. En dat heeft de volgende bezwaren: het negeert de verkiezingsuitslag met de historische zege van WN en het maakt de kans op cultuurverandering in de raad erg klein: een fabriek die niet wordt verbouwd, blijft immers vaak hetzelfde produceren. Een onveranderde aanpak geeft eenzelfde resultaat.

WN betreurt het, dat in de onderhandelingen met VVD, PvdA en D66 het spel van geven en nemen nauwelijks op gang kwam, ondanks duidelijk zoekgedrag van WN, waar de VVD overigens aan meewerkte. Naast dat er een duidelijk verschil bleek in inhoudelijke benadering, oogt dit vastlopen ook als een teken van de bedorven raadscultuur. Het is immers niet redelijk te verwachten dat WN programmatisch een akkoord sluit, waarin geen enkele ruimte wordt geboden aan de twee grote profileringspunten van die partij: windturbines nee, milieustraat ja. Democratisch respect omvat toch meer dan alleen de winnende partij vast laten lopen als eerstverantwoordelijke voor het vervolg.

Het spel van geven en nemen moet kennelijk weer geleerd worden. Nu er dus “langs de as van het programmatische” geen goede oplossing mogelijk blijkt, ligt het in de rede verder te zoeken “langs de as van raadscultuur en openheid”. Dus neemt WN, als eerstverantwoordelijke daarvoor, met steun van de VVD, het voortouw. Het gaat om een benadering die in lijn is met het recent doorlopen cultuurtraject in de raad. Een aanpak die noodzaakt tot echt gesprek en de macht niet voorop zet.

5. Voorstel

Bij dit document gaat een voorstel voor verbetering van bestuurscultuur en bestuur via het eigen gedrag van (leden van) raad en college. Het voorstel bevat ook een agenda voor de komende periode: het college gaat de raad als geheel om richting vragen op een aantal genoemde thema’s. Daarvoor kunnen procedures worden afgesproken om inwoners en experts ruimte te bieden om bij te dragen. Er wordt zo op inhoud niets van tevoren dichtgespijkerd en dualisme krijgt meer gestalte.

Het gaat hier om een voorstel aan de raad voor een “bestuursakkoord”. Hoe meer fracties zich daarbij aansluiten, des te omvangrijker de vijver om in te vissen op zoek naar goede wethouders. Want het ligt voor de hand bij cultuurverbetering te gaan voor een “coalition of the willing”. En als dat alle fracties zijn, ontstaat er organisch een “raadsakkoord”.

Voorstelbaar is om een en ander bij motie vast te leggen. Als vaststaat dat er een meerderheid is voor het hierbij voorgestelde bestuursakkoord, zullen wethouderskandidaten worden aangezocht. Het verdient overweging om de burgemeester te vragen daarin een coördinerende rol op zich te nemen.